

Priloga: Rzd-01-16-00008-01

Datum: 13.4.2016

opis enote žive kulturne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE

EID: **2-00049**

Ime enote: **Gančki majoš**

Sinonimi imena enote:

Mlaj v Gančanih

2. OPIS ENOTE DEDIŠČINE

Zvrst dediščine: **šege in navade**

Podzvrsti:

letne šege, rokodelska in obrtniška znanja

Tipološka gesla:

postavljanje mlaja, krašenje drevesa, oblikovanje papirja

Kratek opis:

Gančki majoš je šega, ki jo ob pomoči sovaščanov vsako leto 30. aprila izvedejo mladi iz Gančanov, ki v tekočem letu dopolnijo 18 let. Po vasi nosijo smrekov vrh s papirnatim okrasjem in ga pritrdijo na mlaj, ki ga postavijo na nogometni stadion.

Opis:

Gančki majoš je šega, ki jo ob pomoči sovaščanov vsako leto 30. aprila izvedejo fantje in dekleta iz Gančanov, ki v tekočem letu dopolnijo 18 let. Po vasi nosijo smrekov vrh s papirnatim okrasjem in ga pritrdijo na mlaj, ki ga postavijo v vasi.

Priprave na gančki majoš se začnejo prvi petek po novem letu. Takrat se prvič zberejo 'lejtniki' – vsi fantje in dekleta, ki v tekočem letu dopolnijo 18 let, in se nato srečujejo vsak petek do 30. aprila. Približno mesec dni pred postavljanjem mlaja začnejo izdelovati papirnate trakove, rože in verige za krašenje vrha. Za izdelavo bolj zahtevnih štirih kron (nekakšnih obesil) poskrbi starejša vaščanka. Približno dva tedna pred postavljanjem mlaja gredo 'lejtniki' v spremstvu starejših v gozd, tam poiščejo smreko s primernim deblom in ga isti dan olupijo. Kak dan pred 30. aprilom gredo po 'vrij' – vrh lepe smreke, ki jim ga zadnja leta podari eden izmed vaščanov, in ga odpeljejo na dvorišče ene izmed 'lejtnic'.

Dan pred postavljanjem mlaja pripeljejo deblo na vaško nogometno igrišče in zanj skopljejo jamo. Deblo celo noč stražijo. Na dan postavljanja mlaja se zgodaj zjutraj mladi zberejo pri 'lejtnici', kjer so hranili vrh. Okrasijo ga z izdelanim papirnatim okrasjem, na vrh pa pritrdijo slovensko zastavo. Vsi 'lejtники' so oblečeni v enake majice, na katerih so na hrbtni strani natisnjena imena vseh 'lejtnikov'. Okrašeni vrh nosijo po vasi, ker pa je težak, jim pri tem pomagajo tudi nekoliko starejši in nekoliko mlajši sovaščani. Sprevod vodi eden izmed starejših in bolj izkušenih mladeničev. Na koncu sprevida so dekleta, ki na palicah nosijo štiri krone in mladeničem ter mimoidočim ponujajo pijačo. Ustavljajo se pred hišami 'lejtnikov', kjer imajo na vidnih mestih izobešene slovenske zastave. Starši 'lejtnikov' vsem sodelujočim ponudijo hrano in pijačo. Sprevod se ustavi tudi pri vaški kapeli, posvečeni Srcu Jezusovemu, ter zapoje cerkveno ljudsko pesem 'Spet kliče nas venčani maj'. Ko pridejo do nogometnega igrišča, okrašen smrekov vrh pritrdijo na deblo. 'Lejtniki' ročno ob pomoči starejših vaščanov postavijo mlaj pokonci v

izkopano luknjo. Dvigovanje oziroma postavljanje mlaja že vrsto let koordinira izkušen vaščan. Proti večeru ob mlaju zakurijo ogenj, mladi pa izvedejo kulturni program. Po zaključku programa gredo domov, se preoblečejo v slovesna oblačila in gredo v spremstvu staršev v vaško-gasilski dom; v njem imajo večerjo, ki ji sledi zabava z glasbeno spremljavo. Igra ansambel, ki jih spremlja že na poti nošenja vrha skozi vas. Mlaj stoji ves maj, včasih še dlje.

Do devetdesetih let 20. stoletja so za vse stroške, povezane s postavljanjem 'majoša' (papir, pijača, jedača, veselica, tiskanje majic ...) poskrbeli starši 'lejtnikov', sedaj pa postavljanje 'majoša' finančno podpira krajevna skupnost Gančani, ki poskrbi tudi za dovoljenja, potrebna za izvedbo šege (varovanje, zavarovanje ...). Glavni nosilci šege so sicer 'lejtniki', vendar pa so v priprave in postavljanje mlaja vključeni vsi prebivalci vasi in vaška društva.

Prvič so mlaj v Gančanih leta 1919 postavili fantje v zahvalo Mariji za srečno vrnitev iz prve svetovne vojne. Isti fantje so ga postavljali še nekaj časa, potem pa so začeli mlaj postavljati naborniki oziroma osemnajstletniki. Dekleta so skrbela za okrasje vrha. Prvotno je bilo okrasje iz živih rož, papirnati so bili le trakovi, danes je vse okrasje iz krep papirja. Na mlaj so obešali tudi kravji nagobčnik z mesom ali žganjem; tisti, ki je splezal na deblo in dosegel vsebino nagobčnika, je bil 'vaški junak'. Plezanja na deblo danes ni več. V času socializma so 'majoš' postavljali pod pretvezo praznovanja 1. maja kot delavskega praznika.

Datacija:

prva polovica 20. stol., 1919

3. LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

Naselje: **GANČANI (BELTINCI)**

Opis lokacije:

Okrašen smrekov vrh nosijo po vasi Ganačni, mlaj postavijo na nogometni stadion v vasi.

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **595900** X: **165870**

4. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Krajevna skupnost Gančani, Gančani 1, 9231 Beltinci

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02_00049.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Jelka Pšajd, 2015

6. VARSTVENE USMERITVE ZA ENOTO

Kategorija usmeritev: **drugi ukrepi ohranjanja žive dediščine**

Opis usmeritev

osnovne varstvene usmeritve za živo dediščino

7. PRISTOJNOSTI

Pristojna institucija: **Pokrajinski muzej Murska Sobota**

Strokovna področja:

etnologija

8. POVEZAVA ENOTE Z DRUGIMI ENOTAMI REGISTRA

Register žive kulturne dediščine:

Izdelovanje papirnatih rož (EID 02-00009)

Register nepremične kulturne dediščine:

Register premične kulturne dediščine:

Pokrajinski muzej Murska Sobota

Slovenski etnografski muzej

9. UTEMELJITEV VPISA

Postavljanje 'majoša' je del podeželske dediščine, s poudarkom na skupnosti mladih, ki so glavni nosilci. Za celotno vaško skupnost je zelo pomemben dogodek, s katerim se identificirajo vsi prebivalci. Postavljajo ga v čast Mariji in stoji ves maj, ki je tudi katoliški Marijin mesec. V segmentu je podoben postavljanju prvomajskih mlajev po slovenskem etničnem ozemlju, vendar vključuje tudi druge elemente postavljanja mlajev: sodelovanje 18-letnikov, ki so glavni akterji, nošenje bogato okrašenega vrha po vasi do končnega mesta za postavljanje debla s pritrjenim okrašenim vrhom, petje pesmi 'Spet kliče nas venčani maj' pri kapeli. Za ohranjanje elementov čaščenja Marije ne moremo izvzeti dejstva, da so Gančani zgodovinsko in versko gledano trdna in močna katoliška vas, upoštevajoč konfesionalno raznolikost Prekmurja.

Postavljanje mlaja odraža več pomembnih elementov dediščine: sodelovanje celotne vaške skupnosti, ohranjanje rokodelsko-tehniških veščin (izdelava papirnatega okrasja, podiranje drevesa, pritrjevanje vrha na deblo, ročno postavljanje/dvigovanje mlaja), prenašanje znanja izdelovanja papirnatih kron na mlajše, ohranjanje in razvijanje socialno-družbenih vrednot in veščin (generacijsko in medgeneracijsko druženje, vaška pomoč), ohranjanje fantovsko-dekliških družb in simbolnega prehoda iz mladosti v odraslost. Ima tudi narodno reprezentativen pomen (izobešanje slovenske zastave).

10. OMEJITVE GLEDE JAVNOSTI PODATKOV

Omejitve: **ni omejitev glede javnosti podatkov**

11. OPOMBE

12. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **> 30 m**

Natančnost območja: **območje ni določeno**

13. VPIS V REGISTER

Vpis dne: **13.4.2016**

Št.: **Rzd-01-16-00008-03**

Razlog: **pobuda**

14. SPREMEMBA REGISTRA

Sprememba dne:

Št.:

Razlog:

15. IZBRIS IZ REGISTRA

Izbris dne:

Št.:

Razlog:

16. ZAZNAMKI

Številka: Rzd-01-16-00008-11-01

Datum: 13.4.2016

opis nosilca enote žive dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00049**

Ime enote: **Gančki majoš**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec:

Identifikacija nosilca: **143**

Krajevna skupnost Gančani

Gančani 1, 9231 Beltinci

<http://www.gancani.si/>

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Je edini nosilec te enote žive dediščine.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **GANČANI (BELTINCI)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **596090** X: **165560**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00143.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Jelka Pšajd, 2015

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **13.4.2016**

Številka: **Rzd-01-16-00008-03**

Razlog: **pobuda**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Številka:

Razlog:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Številka:

Razlog:

11. ZAZNAMKI